

Benczédi László beszél a szakmájáról

GIGÁSZI MÉRETŰ SZÉKELY KAPUT AKAR FARAGNI

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

Székelyföld talán legismertebb szimbólumát, a hagyományosan nagynak, fedelesnek vagy galambbúgosnak nevezett kaput az 1900-as évek elejétől nevezik székely kapunak. Nevét Székelyföldről kapta, ahova erre az időre visszaszorult készítésének gyakorlata. Benczédi László, székelykapu- és kopjafafaragó nagy fába készül vágni a vésőjét. A negyvenes éveiben járó mester, aki a Népművészet Ifjú Mestere címmel is büszkélkedhet, fejébe vette, hogy minden eddiginél nagyobb székely kaput készít.

Már 7 éves kora óta farag, gyermekként ismerkedett meg a fafaragással, mivel azt hobbiszinten édesapja is űzte. Első osztályos korában beiratkozott a Tanulók Házának faragó szakkörébe, és attól kezdve szabadidejének tetemes részét ezen népművészeti ágban való mind alaposabb elmélyülésnek szentelte.

A szakkörben először bicskával faragtak kopjafákat és csak másfél

év után foghatták meg a vésőt. Akkor kezdtek készíteni csillárokat, bokályokat (tányér- és kancsótartó), sulykokat, kulcstartókat. Görvényben végezte el az erdészeti technikumot, és Csíkszeredán a népművészeti iskolában fafaragásról szerzett diplomát. Az állami erdészetről kezdett dolgozni, fél év gyakorlat után, erdésztechnikusként. A technikus munka mellett esténként folytatta a fafaragást.

Teltek az évek és 19 éves korában megismerkedett feleségével, akinek az első székely kapu készítését köszönheti, amely Homoród Szentpéteren van. Majd elvégezte még a Gábor Dénes Főiskola informatika szakát és Sopronban a vadgazda mérnöki szakon egy évet.

Folyamatosan tanult és faragott a munka mellett, majd elkészítette a második székely kaput, amelyet Székelyudvarhelyen állítottak fel.

Nyírlugos

Zetelaka

Fót

Tankó Albert oktató tanára avatta be a székelykapu-készítés rejtelmibe. Székely kapu készítéséhez cersavtartalma miatt a célnak legmegfelelőbb a tölgyfa – Székelyföldön cserfa, cserefa –, mivel tartós, nehezen faragható, mégis időtálló. A galambdúc vagy galambbűg és a kapuszárnyak deszkázata már könnyebb fenyőből készül, valamint az utóbbiak esetenként szintén tölgyből. A régi időkben, amikor még nem volt gépesítve a fa megmunkálása, bárdal faragták ki a kapu szerkezeti elemeit. Ezután néhány évig hagyták kiszáradni a fát, csak ezután került sor a faragásra. Először a székely kapu alapját, a három téglalap alapú kapuoszlopot, a zábét készítik el. A székely kapu három zábén nyugszik.

Az első kettő határolja a kiskaput vagy gyalogkaput, a második és a harmadik között terül el a nagykapu, amelynek magassága akkora, hogy

a megrakott szénásszekér is átférjen alatta. A zábék magassága a földtől 3–4 méter.

Benczédi László és díja

A föld alatti rész ezen felül még egy métert jelent, ez a csutakfa. Vastagságuk egyezik a fölső zárógerenda, a kontyfa vagy szemöldökfa vastagságával. A kontyfán nyugszik a galambdúc, más néven a galambbűg, illetve a felül csúcsban záródó zsindeyes tető. A kontyfa

látványos dísze a kapuív közepén a kontyfa rózsa, csiga. Ez nem rátét, a kötőgerendából faragják

ki. A székely kapuk nagy részén, a szemöldökfán bizonyos feliratokkal találkozunk. Rendszerint a kapu építetőjének és feleségének, emellett néha építőmesterének neve van felvéve.

Továbbá a székelykapu beszélő szemöldökfái barátot és ellenséget

Szerszámok

emlegetnek, ilyenek pl.: „Jószívű jó barát kapumon békőhecc.” (1798.). – „Az egyenes szívűt ezen kapu várja, kéioösszívűt pediglen szépen kizárja.” (1809.) Miután elkészül a székely kapu alapja, a három zábé és a kontyfa, következik a kötések elhelyezése. A kötések a kis- és nagykapuk sarkaira kerülő erősítések, amelyeket hónalj-kötéseknek neveznek. A kiskapu kötése a kontyfának és a nagykapu felső szélének vonalától számítva általában egy öllel lentebb helyezkedik el. Az itt kimaradó helyre (gerendaközbe) a kaputükr került. Idővel ezt a díszítőfelületet címernek, a változatos alakú keretet pedig címerkeretnek nevezik. Annak idején ide került a magyar koszorús címer, vagy Erdély címere. Megrendeléseinek javát ilyen székely kapuk teszik ki, bár farag kopjafákat, kerek kutakat is. A legtöbb megrendelés Erdélyből érkezik, de szép számmal vannak magyarországi, felvidéki, osztrák ügyfelei is. Megrendelésre készített egy szimbolikus kapusort 7 db kapuval, a kapuk két oldalán más és más mintával. Ezt a kapusort térelválasztónak szánták a gazdasági udvar és a lakóudvar között, de misztikus hatása is van, ha valaki végigmegy alatta. Közben elvégezte Brassóban a Közgazdasági Egyetemet. Egyre

több megrendelést kapott, ezért már 8–10 éve egyéni vállalkozóként csak a faragásnak szenteli életét. Az alapanyagot a környéken lévő fakitermelő vállalkozóktól szerzi be, 45–50 cm átmérőjű, jó minőségű törönköket vásárol. A gerendákat láncfűrészszel szabja méretre, adja meg hozzávetőleges alakjukat, aztán kezdődhet az aprólékos kézimunka vésővel. Sajnos már nem nagyon kapni jó minőségű száraz méretes fát, ezért kénytelen tömbösített anyagból is dolgozni. A tömbösítést is maga végzi, ragasztáshoz a német GREEN-TEQ víz- és fagyálló ragasztóját használja. A tömbösített oszlopokat 8–10% nedvességtartalomra szárítja le. A tömbösített gerendának deszkaburkolást ad. Egy kapuoszlop, vagy ahogy ők hívják, a ZÁBÉ 25 cm széles, 12 cm vastag és 2,5 méter magas, amelyet légszáraz állapotban farag ki. Először méretre gyalulja a székely kapu elemeit, majd az ácsmunkákat végzi el, csapok segítségével rögzíti egymáshoz az egyes elemeket. Fontosnak tartja, hogy nála a csapok végigmennek a kontyfán. Ez a biztosítéka annak, hogy függőleges síkban maradjanak. Az összeállított kapun végzi el a faragást, előrajzolja a mintát és utána vési ki.

Mint öntudatos lokálpatrióta, díszítésként kizárólag hagyományos udvarhelyszéki motívumokat használ. Erre a vidékre a két indás minta volt a jellemző, főleg gyalogkapukat készített, 1–2–3 indásokat. Fellelhető díszek az égitestek, a madarak, a kelyhek, a növényi motívumok. Minden kapu más és más. A Nap és a Hold mindig rajta van, és a forgó rozetta, aminek az elemei, ha az óra járásával megegyező irányban vannak, akkor a Napot szimbolizálják, ha ellenkező irányúak, akkor a Holdat. Ezért a törekvéseért megkapta

Sepsiszentgyörgy

a „Népművészet Ifjú Mestere” díjat a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériumától.

A vésést különböző méretű és formájú vésőkkel végzi beveréses módszerrel. Vannak V alakú vésők, kupás és lapos vésők, mindegyikkel más műveletet tud elvégezni. Egy gyalogkapu, vagyis kiskapu 3–4 hét alatt készül el, egy nagy székely kapu elkészítése 1,5–2 hónapot is igénybe vesz. Eddig 130 db székely kapu és 100 kopjafa fémjelzi munkáját. Egyedi megrendelésre dolgozik, készít még egyedi bútorokat, lépcsőket, sőt még faházat is. Székelyudvarhelyen 2–3 ilyen székelykapu-készítő is van.

Székely kapui messze földre viszik jó hírért, mert nemcsak a környéken találhatóak meg munkái, hanem egész Európában. A családban nem volt székelykapu-készítő, három kislányának ugyan nagyon jó a kézügyessége, jól rajzolnak, de ezt a munkát nem tudják majd folytatni, mert ehhez férfierő kell. Bár még maga is ifjú ember, a rengeteg munka mellett immár másokat okít a faragás mesterfogásaira. Egy zetelaki táborban gyermekeket avatott be a mesterség titkaiba, s meghívásokban sem szenved hiányt, szívesen látnák oktatóként nemcsak erdélyi, hanem anyaországbeli rendezvényeken is.

Nagy álma egy gigantikus méretű székely kapu elkészítése. Elképzelései szerint a kapu körülbelül 11,5 méter magas és 20 méter széles lesz, méreteiben egyedülálló a maga nemében, ami által eséllyel pályázhat majd a Rekordok Könyvébe való bekerülésre. Rendkívüli méreteiből fakadóan a kapu elkészítése gondos tervezést, alapos számításokat, a hagyományostól eltérő műszaki megoldásokat és nem utolsósorban hatalmas mennyiségű munkát igényel. A székely kapuk elkészíté-

sénél nagyon fontosak a különböző szerkezeti elemek arányai, s emiatt, valamint statikai megfontolásokból is, a kapuoszlopokat 50 cm szélesre és 30 cm vastagra tervezte.

Bár az oszlopokat hagyományosan tölgyfából készíti, a mester úgy véli, a

figyelni kell arra, hogy a szélnek a lehető legkisebb támadási felületet nyújtssa. Lenyűgöző méreteivel Benczédi László székely kapuja túltesz majd a jelenlegi csúcstartón. A világ jelenleg létező legnagyobb székely kapuja Torján áll. A három-

Máriaalom

méretekre való tekintettel ez esetben előnyösebb lesz fenyővel dolgozni, annál ugyanis kevésbé áll fenn a veszély, hogy idővel elcsavarodik. A fenyőoszlopokra tölgyborítás fog kerülni, mivel fontos, hogy a faragványok keményfából legyenek. A kontyfát, szintén méretei miatt, két darabból kell elkészíteni, ragasztással lesznek összeillesztve. Egyedül a kontyfa térfogata kb. 3 köbméter lesz, a teljes építmény elkészítéséhez pedig mintegy 12 köbméter anyagra lesz szükség. A galambdúcra legalább kétezer zsendely kerül majd. A kapu tükrös lesz, melynek a felülete 24 négyzetméter, ami egy nagyobbacska szobának felel meg.

Egy ilyen kolosszális székely kapunak nagyon stabil betonalapzat szükségeltetik és elhelyezésénél

széki község bejáratánál magasodó, 2005 szeptemberében felállított építmény magassága 9,70 méter, szélessége pedig 15,06 méter. A terv már több éve fogalmazódott meg benne. A faragó mester azt szeretné, hogy műve Szejkefürdőn álljon, harmonikusan beillesztve a már jelenleg ott sorakozó kapuk együttesébe, mely Orbán Balázs síremlékéhez vezet a látogatókat. „A legnagyobb székely kapu, a legnagyobb székely sírja közelében”, László szerint így lenne stílszerű. Kívánjuk, hogy álma minél előbb valóra váljon. ■

Forrás:

Intarzia 2008.

XII. évfolyam 7. szám

Fotó: Benczédi László és Héjj Botond